

Δ. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δ2. Οι φιλοσοφικές ιδέες του Σωκράτη. Διαλεκτική, μαιευτική, ειρωνεία. Η αναζήτηση των ορισμών, η επαγωγική μέθοδος και η ηθική

Έν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα.

- Επεισόδιο με τον χρησμό του Απόλλωνα ο οποίος παρουσίαζε τον Σωκράτη ως τον πιο σοφό άνθρωπο (ολόκληρο το γεγονός μαρτυρείται στην *Απολογία*)
- Ο Σωκράτης απορεί και ελέγχει την αλήθεια του χρησμού.
- Διαπιστώνει ότι αυτοί που θεωρούνται σοφοί δεν είναι πιο σοφοί από τον ίδιο.
- Αυτό κινεί το μίσος των θιγομένων και των οπαδών τους, γεγονός που οδηγεί στη θανατική καταδίκη του.

Η σωκρατική αμφισβήτηση

- Ο Σωκράτης δεν ήταν άθεος αλλά είρωνας.
- Αμφισβητούσε τις παραδεδωγμένες αλήθειες όπως οι σοφιστές.
- Δεν αρνιόταν όμως την ύπαρξη της αλήθειας ή τη δυνατότητα να την γνωρίσουμε όπως έκαναν οι σοφιστές.
- Αντίθετα αναζητούσε την πρώτη αλήθεια, την αναλλοίωτη.

Διαλεκτική και μαιευτική

- Διαλεκτική είναι ο διάλογος με τον οποίο γίνεται σταδιακή αναίρεση των θέσεων του συνομιλητή και στην συνέχεια επίσης σταδιακή προσπάθεια να εξαχθεί ένα νέο συμπέρασμα, μια νέα προσέγγιση της γενικής αλήθειας.
- Ο Σωκράτης στους διαλόγους δεν παραθέτει εξαρχής κάποια θεωρία ή άποψη. Η προσπάθεια στρέφεται στο να εξαχθεί η σωκρατική άποψη από τον αντίπαλο. Ο άνθρωπος γνωρίζει την αλήθεια, την Ιδέα και η φιλοσοφική σκέψη θα τον βοηθήσει να την επαναφέρει στην μνήμη του. Η διαδικασία αυτή ονομάζεται από τον ίδιο τον Σωκράτη μαιευτική (η μητέρα του ήταν μαία).

Η αναζήτηση των ορισμών, η επαγωγική μέθοδος και η ηθική

- Ο Σωκράτης είναι αυτός που έστρεψε αποκλειστικά τον φιλοσοφικό στοχασμό από την μελέτη των φυσικών φαινομένων σε θέματα πολιτικά και ηθικά.
- Δεν ενδιαφέρεται απλώς για τον ορθό τρόπο ζωής και δράσης σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο, αλλά αναζητά ένα σταθερό έδαφος πάνω στο οποίο θα καθορίζεται αυστηρά και αμετάκλητα κάθε έννοια καλού αρετής και σοφίας.
- Όπως οι πρώτοι φιλόσοφοι αναζητούσαν την πρώτη αρχή της δημιουργίας, ο Σωκράτης αναζητά την αρχή κάθε ηθικής έννοιας, αναζητά το απόλυτο και απορρίπτει το σχετικό, την ουσία της ηθικής σκέψης και όχι τα ηθικά φαινόμενα.
- Ακολουθεί, όπως μας παραδίδει ο Αριστοτέλης, την επαγωγική μέθοδο (*ἐπακτικοὶ λόγοι*) με σκοπό την εξαγωγή καθολικών - απόλυτων ορισμών (*ὀρίζεσθαι καθόλου*) για την αλήθεια του καλού και του κακού, της αδικίας και του δικαίου, της ομορφιάς και της ασχήμιας, της σωφροσύνης και της άνοιας, του θάρρους και της δειλίας, της ορθής διακυβέρνησης και της δεσποτείας.

Δ3. Η δίκη και ο θάνατος του Σωκράτη

- Τον μηνύει ο ποιητής Μέλητος (ενώ κατηγοροι είναι επίσης ο πλούσιος βυρσοδέψης και γνωστός πολιτικός Άνυτος και ο ρήτορας Λύκων) για αθεΐα και για διαφθορά των νέων.
- Η κατηγορία για αθεΐα δεν ευσταθεί γιατί:
 - η αρχαία ελληνική θρησκεία δεν έχει ιερά βιβλία, δόγματα και μόνιμο ιερατείο
 - ο Σωκράτης συμμετείχε στις μεγάλες κοινές θρησκευτικές τελετές και δεν τις αμφισβητούσε
- Η συνηθισμένη κατηγορία ήταν η ασέβεια (π.χ. Αναξαγόρας, Αισχύλος).
- Η κατηγορία για διαφθορά των νέων είχε περισσότερη σχέση με την πραγματικότητα:
 - ο Σωκράτης ξεσκέπαζε την ψευδή σοφία των δημαγωγών και των σοφιστών (βλ. *Απολογία*). Αυτοί θίγονταν γιατί ένιωθαν ότι έχαναν την επιρροή τους στους νέους.
 - κάποιοι μαθητές του έλαβαν μέρος στην πολιτική και έπαιξαν αρνητικό ρόλο (Αλκιβιάδης, Κριτίας, Χαρμίδης).
- Καταδικάζεται σε θάνατο, έπειτα από δύο ψηφοφορίες. Ο ίδιος αντιπροτείνει ειρωνικά πρώτα να τον τρέφουν δωρεάν στο Πρυτανείο και έπειτα το πρόστιμο της μίας μνας.
- Παραμένει επί ένα μήνα στο κρατητήριο και αρνείται να δραπετεύσει για να μην διαπράξει αδικία απέναντι στους νόμους, παρότι ο ίδιος αδικήθηκε.
- Πεθαίνει στο κελί πίνοντας το κώνειο.

Ε. Ο ΠΛΑΤΩΝ

Ε1. Ο βίος του

- Σημαντικότερη πηγή πληροφοριών για τη ζωή του Πλάτωνα είναι ένα κείμενο του ίδιου, η 7η *Επιστολή* του
- Γεννήθηκε το 428/9 από αριστοκράτες γονείς (Αρίστων, Περικτιόνη). Συγγενείς της μητέρας του (Κριτίας, Χαρμίδης) ασχολήθηκαν με την πολιτική και συνεργάστηκαν με τους Τριάκοντα.
- Έλαβε επιμελημένη παιδεία και ασχολήθηκε με την τραγική ποίηση, αλλά την εγκατέλειψε όταν γνώρισε τον Σωκράτη.
- Ενδιαφέρθηκε για την πολιτική, αλλά απογοητεύτηκε εξαιτίας της ανάμειξης μελών της οικογένειάς του με τους Τριάκοντα και της καταδίκης του Σωκράτη.
- Μετά τον θάνατο του Σωκράτη, κατέφυγε στα Μέγαρα, στον φιλόσοφο Ευκλείδη.
- Πρέπει να υπηρέτησε δυο φορές ως στρατιώτης στη διάρκεια του Κορινθιακού πολέμου, στη διετία 395-394 π.Χ.

Τα ταξίδια του Πλάτωνα και η σικελική εμπειρία

- Στο πρώτο ταξίδι (398-390) έρχεται σε επαφή με τον Πυθαγορισμό (Αρχύτας ο Ταραντίνος) και γνωρίζεται με τον τύραννο των Συρακουσών Διονύσιο τον Ι. Με παρότρυνση του Δίωνα (γαμπρού του Διονυσίου) προσπαθεί να στρέψει τον Διονύσιο προς τη φιλοσοφία και να τον διδάξει την πολιτική αρετή: πρώτη αποτυχία. Εκδιώκεται και κινδύνεψε να πωληθεί ως δούλος στην Αίγινα.
- Στο δεύτερο ταξίδι (366) και προσπαθεί να μεταμορφώσει τον Διονύσιο τον ΙΙ σε *φιλόσοφο βασιλέα*, αλλά πάλι αποτυγχάνει και βρίσκεται όμηρος" των πολιτικών συγκρούσεων Δίωνα και Διονυσίου ΙΙ.
- Το τρίτο ταξίδι (361) έληξε με τη θλιβερή εμπλοκή διάφορων Ακαδημεικών στην εμφύλια διαμάχη που ξέσπασε μεταξύ του Δίωνα και του Διονυσίου και στα συνεχή πραξικοπήματα που ακολούθησαν
- Πολύ μεταγενέστερες πληροφορίες μιλούν για επίσκεψη του Πλάτωνα στην Αίγυπτο και την Κυρήνη. Το πιθανότερο είναι πάντως ότι πρόκειται για θρύλους.

Η ίδρυση της Ακαδημίας

- Μετά την επιστροφή του από το πρώτο ταξίδι στην Σικελία ιδρύει σχολή στην περιοχή που ονομαζόταν Ακαδήμεια (από το όνομα του προστάτη ήρωα της περιοχής Ακάδημου/Εκάδημου). Η σχολή θα λειτουργήσει μέχρι το 529 μ.Χ.
- Τα μαθήματα πρέπει να ήταν παρόμοια με αυτά που ορίζονται στην *Πολιτεία* για τους *φύλακες*. Μεγάλη σημασία δίνεται στα Μαθηματικά («ἀγεωμέτρητος μηδὲς εἰσίτω»).
- Μερικοί από τους μαθητές του ήταν: ο Αριστοτέλης, ο ανιψιός και διάδοχός του Σπένσιππος, ο Ξενοκράτης, ο Φίλιππος από τον Οπούντα, και άλλοι σημαντικοί φιλόσοφοι της ελληνιστικής εποχής.

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Β. Η φιλοσοφική σημασία του διαλόγου.

- Τα δύο κύρια θέματα του διαλόγου:
 - Η φύση της αρετής.
 - Αν μπορεί να διδαχθεί η αρετή και αν οι σοφιστές είναι κατάλληλοι δάσκαλοι.

Για τον Σωκράτη και τον Πλάτωνα, τα δύο ζητήματα είναι αλληλένδετα, με τις απόψεις τους για την αρετή να συνδέονται με τις μεθόδους αναζήτησης της αλήθειας.

- **Μέθοδος του Σωκράτη:**
 - Χρησιμοποιεί τη διαλεκτική, επιμένοντας σε ερωτήσεις που οδηγούν σε ακριβή ορισμό και κατανόηση. Στόχος είναι η απόλυτη γνώση και κατανόηση του θέματος.
- **Μέθοδος του Πρωταγόρα:**
 - Ο μύθος έχει ποιητική και συμβολική αξία, αλλά δεν οδηγεί σε φιλοσοφική ακρίβεια και επιστημονική γνώση. Ο Σωκράτης δεν τον απορρίπτει.
 - Η διάλεξη θεωρείται από τον Σωκράτη, ο οποίος την ειρωνεύεται, μέθοδος πειθούς, όχι αλήθειας.
 - Ο σχολιασμός ποιητικών κειμένων συνδέεται με τις ανθρωπιστικές επιστήμες και τη λογοτεχνική ανάλυση, αλλά ο Σωκράτης αμφισβητεί τη χρήση του γραπτού λόγου ως εργαλείου φιλοσοφικής αναζήτησης.

Ο Πλάτωνας, μέσω του διαλόγου, καταδεικνύει τα όρια της σοφιστικής και προβάλλει τη διαλεκτική ως την πιο αξιόπιστη φιλοσοφική μέθοδο.

- **Φύση της αρετής:**
 - Το θέμα της αρετής δεν καταλήγει σε οριστικό συμπέρασμα.
 - Ο Πρωταγόρας υιοθετεί τη σχετικότητα, ενώ ο Σωκράτης αναζητά καθολική και απόλυτη αλήθεια.
 - Η ολοκληρωμένη άποψη του Πλάτωνα για την αρετή εμφανίζεται αργότερα στην Πολιτεία.

Γ. Ο μύθος του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπου και την αρετή.

- Ο μύθος, όπως παρουσιάζεται από τον Πλάτωνα, ανήκει στον Πρωταγόρα και αντικατοπτρίζει τις φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές του απόψεις.
- Ο Πλάτωνας παρουσιάζει τον Πρωταγόρα με σεβασμό, παρά τις αντιθέσεις του με τους σοφιστές.
- Ο μύθος του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπου και των κοινωνιών συνδέεται με:
 - Τη *Θεογονία* του Ησίοδου, που αναφέρεται στη δημιουργία της Πανδώρας (πρώτο στοιχείο) και τη μετάβαση από την πρωτόγονη κατάσταση στον πολιτισμό μέσω της φωτιάς (δεύτερο στοιχείο).
 - Τον *Προμηθέα Δεσμώτη* του Αισχύλου, όπου ο Προμηθέας παρουσιάζεται ως ευεργέτης της ανθρωπότητας, προσφέροντας τη φωτιά και, μέσω αυτής, τη γλώσσα, την τέχνη και την τεχνολογία.
- Στο μύθο του Πρωταγόρα:
 - υιοθετείται η αισιόδοξη προσέγγιση του Αισχύλου, εστιασμένη στην ανάπτυξη της κοινωνικής οργάνωσης (κοινωνιολογική προσέγγιση).
 - η επιβίωση του ανθρώπου εξαρτάται από τη δημιουργία και διατήρηση των κοινωνιών.
 - η αρετή είναι κυρίως πολιτική, στοχεύοντας στην αρμονική οργάνωση της κοινωνίας παρά στην ατομική ηθική βελτίωση. Η άποψη αυτή ευθυγραμμίζεται με την αρχαία ελληνική νοοτροπία, όπου η αρετή του ανθρώπου συνδέεται με την αρετή του ως πολίτη μιας οργανωμένης κοινωνίας.

	Πρωταγόρας / Σοφιστές	Σωκράτης
στάδια της μεθόδου	εμπειρική παρατήρηση ρητορική επίδειξη συνεχής λόγος	διαλεκτική αμφισβήτηση
	αγώνας λόγων	διάλογος
	αναλύσεις μύθοι ερωταπόκριση	σωκρατική ειρωνεία (αρνητική μέθοδος) μαιευτική (θετική μέθοδος)
	νικητές και ηττημένοι στον λόγο	κοινή συνερευνητική πορεία αναζήτησης της αλήθειας
	πειθώ	επαγωγική μέθοδος / ορισμός
στόχοι	κατάκτηση ρητορικής τέχνης	αναζήτηση και ανεύρεση της αληθινής γνώσης
	διδασκαλία πολιτικής αρετής	διδασκαλία αρετής
	διάπλαση ικανών πολιτικών	διάπλαση αγαθών πολιτών

διάγραμμα των ενοτήτων του βιβλίου

4^η: η διανομή των ιδιοτήτων στα ζώα

- Η δημιουργία των ζώων από τους θεούς.
- Προμηθέας και Επιμηθέας, οι εντολοδόχοι των θεών: Ο Επιμηθέας μοιράζει εφόδια στα ζώα για να:
 - αντιμετωπίζουν εχθρούς
 - προστατεύονται από τις καιρικές συνθήκες
 - εξασφαλίζουν τροφή
 - διατηρείται η ισορροπία στη φύση.

5^η: η κλοπή της φωτιάς - έντεχνη σοφία και λόγος

- Η απρονοησία του Επιμηθέα.
- Ο έλεγχος του Προμηθέα και η ανάληψη πρωτοβουλίας από τον ίδιο υπέρ του ανθρώπου: Η κλοπή των πρακτικών γνώσεων και της φωτιάς από την Αθηνά και τον Ήφαιστο (όχι όμως και της πολιτικής τέχνης από τον Δία).
- Η τιμωρία του Προμηθέα για τη φιλανθρωπία του.

6^η: το δώρο του Δία η πολιτική αρετή ως κοινή και αναγκαία ιδιότητα των ανθρώπων

- Η γένεση του πολιτισμού (θρησκεία, γλώσσα, κατοικία, ένδυση, τροφή).
- Η προσπάθεια της κοινωνικής συνύπαρξης των ανθρώπων και ο διπλός κίνδυνος αφανισμού τους.
- Τα «δώρα» της αιδούς και της δίκης από τον Δία και η εμφάνιση της πολιτικής κοινωνίας.
- Η «καθολικότητα των δώρων». Τέλος του μύθου.

Συμπέρασμα: Η αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής οδηγεί στην καθολικότητά της.

(http://www.study4exams.gr/anc_greek/course/view.php?id=25#3).